

OBRINT CAMINS PER A LA RECERCA EN LA DIVERSITAT

LINGÜÍSTICA I CULTURAL

ARTUR NOGUEROL

Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura. Universitat Autònoma de Barcelona

Artur.Noguerol@uab.es

Aquesta comunicació¹ té com a principal objectiu presentar un projecte europeu d'innovació educativa que està portant a terme un col·lectiu de professors i professores de diferents nivells educatius. El títol triat és un indicador del que es pretén fer: no es presenten els resultats dels treballs realitzats fins ara, sinó que precisament prenent-los com a base es vol mostrar en què i com caldria relacionar les recerques que s'estan produint en el camp de la diversitat lingüística i cultural. I ho fem perquè creiem que la importància del tema fa necessari compartir les diferents recerques que cerquen donar respostes constructives perquè la diversitat lingüística i cultural tingui el seu espai dintre del currículum escolar². Per això, ens sembla que el marc del XXIII Seminari "Llengües i educació" i la reunió de la xarxa temàtica és el lloc idoni per poder parlar de les diferents perspectives i, sobretot de la necessitat de posar en comú les diferents recerques i d'intercanviar informacions. Tots els implicats en l'àmbit educatiu, preocupats o no per la diversitat, necessitem urgentment tenir més dades que ajudin a l'elaboració de solucions per a l'educació de ciutadans reflexius i compromesos en la societat plural que estem construint.

Per això, primer de tot, voldríem presentar-nos com a col·lectiu (**qui som i què fem**), descriure després alguns dels nuclis de treball que hem pres com a referència (**fonaments i nuclis temàtics**) i acabar presentant els marc global de les recerques (**qüestions i propostes**).

Qui som i què fem

Des de l'any 1998, un grup de professors i professores del Departament de Didàctica de la Llengua, la Literatura i les Ciències Socials de la UAB vam entrar en un grup de recerca (en el marc dels

¹ Aquesta comunicació s'ha escrit tenint molt en compte els textos que els diferents grups europeus han elaborat i també els que el nostre grup ha escrit en les diferents intervencions que hem fet en diferents publicacions, especialment els de la N. Vilà, D. Masats i A. Prat.

projectes Socrates/Lingua) coordinat pel professor M Candelier, en el qual participaven diferents institucions educatives franceses, suïsses, italianes, austríaques i d'altres països, que finalment es van abandonar. L'objectiu era l'elaboració, aplicació i avaluació de materials curriculars per al treball **en i per a** la diversitat lingüística i cultural. En el plantejament es feia la hipòtesi que, si el material era l'adequat, amb una mínima formació el professorat podria aplicar adequadament el material i assolir els objectius plantejats en el projecte.

Aquest grup va incorporar ràpidament persones d'altres nivells educatius i des del començament hi van participar professionals d'Ed. Primària i Secundària amb diferents funcions i responsabilitats, tot i que no van tenir la continuïtat desitjada, tot es feia a partir de la bona voluntat³. El nostre grup va redactar sis unitats (o suports) didàctiques i vam traduir i adaptar unes altres 20 de les elaborades per altres grups nacionals⁴. Aquestes activitats s'han plantejat a partir de nuclis temàtics que contemplen la diversitat que es fa present en textos orals i escrits de diverses llengües (més de seixanta en total) que van des de les més properes a les més allunyades i exòtiques. Donat que l'objectiu primer és el canvi d'actituds, cal possibilitar la interacció social que afavoreixi el canvi des de la situació real de l'alumnat. Per aquest motiu, les unitats didàctiques tenen una estructura basada en la *construcció social* del coneixement, amb el *treball cooperatiu*, realitzat en situacions escolars que s'estructuren a partir del *conflicte cognitiu*.

El nostre grup ha continuat amb el nucli dels grups que van participar en el projecte EVLANG i, en aquests moments, ho fem als tallers de Graz on participen uns 20 països de tota Europa. El grup català participa en un grup francòfon on hi ha representants suïssos, russos, grecs, portuguesos eslovacs i polonesos. Alguns d'aquests països també participem en un projecte, Socrates/Comenius (continuació de l'anterior Lingua), coordinat per la Universitat de Freiburg. El nom del nou grup és Ja-Ling (del *Janua Linguarum reserata* de Comeniïus) La porta oberta de les llengües. Aquesta continuació se centra en la integració de la diversitat lingüística i cultural en el currículum oficial dels diferents països i que s'aconsegueixi que les propostes siguin conegudes i afavorides per les diferents administracions estatals. Evidentment el grup continua produint materials per al treball escolar **en i per a** la diversitat lingüística i cultural: unitats didàctiques, recull de recursos, activació d'un web per potenciar els intercanvis entre centres, formació inicial i continuada del professorat,

² V. Unamuno ha mostrat quina quantitat i dispersió de recerques sobre la temàtica s'estan produint al nostre país.

³ Al començament es van apuntar més de quaranta professors i professores de unes trenta escoles, tot i que tota l'experimentació la van acabar fent unes 15 escoles i quatre de control (es va seguir el model de recerca experimental). Cal remarcar la bona voluntat del professorat que va participar i la d'aquells que encara participen. El grup ha tingut moltes dificultats i no ha aconseguit, en part per deficiències pròpies, que l'administració educativa hi hagi pres part, aspecte que, com es veurà té molta importància.

⁴ Cal, de tota manera, acabar de revisar i posar a punt algunes d'aquestes unitats, però ja es pot realitzar un bon grapat d'activitats amb elles.

potenciació de relacions amb altres col·lectius interessats pel tema, realització de recerques sobre diferents aspectes d'aquesta temàtica.

Fonaments i nuclis temàtics

La nostra participació en aquest projecte (després parlarem del plantejament global del grup europeu) té com a origen les temàtiques que estan innovant el camp de la didàctica de la llengua i la literatura. Els darrers anys, coincidint amb una forta empenta per aconseguir una major solidesa de l'àrea científica, hi ha hagut una ampliació dels interessos en la recerca de la nostra àrea: d'una banda la necessitat d'ampliar el continguts relacionats amb la llengua, per exemple, amb la introducció dels iconogràfics i dels relacionats amb les noves tecnologies; d'una altra la consideració dels aprenentatges lingüístics comuns a totes les àrees del currículum⁵; i, un aspecte global que es pot relacionar molt directament amb l'anterior, la consideració de la llengua com a construcció cultural (i de la cultura) en les dimensions de pluralitat lingüística i cultural.

Aquest darrer aspecte s'ha plantejat des de molt diferents punts de vista: l'ensenyament de les llengües “estrangeres” o l'ensenyament de la llengua “als estrangers”, sobretot als emigrants. En aquest punt s'insereix la nostra preocupació, es tracta de plantejar-se com a globalitat la llengua, no és un tema restringit a les formes, cal qüestionar-se l'aprenentatge de la llengua des de tots els vessants. Aprendre llengua no és aprendre les seves formes, sinó els seus usos, fer coses amb la llengua. Això implica tota la persona de l'aprenent i, per tant, estem parlant de les actituds i valors que la persona posa en joc, cosa que en l'aprenentatge de la llengua resulta ser clau. Aprendre llengua és aprendre a ser “ciutadà responsable”. És evident que, si aquest és el nucli de la qüestió, caldrà analitzar com és la diversitat de llengües i cultures amb què l'alumnat ha d'aprendre. En un document d'ús intern elaborat per M. Candelier es feia una clara declaració d'aquesta perspectiva global que relaciona els aprenentatges lingüístics (ell parlava de les aptituds metalingüístiques i metacomunicatives) amb les capacitats generals d'aprenentatge i conclouia: « Intégrant dans sa démarche **tous types de langues** (de l'environnement immédiat comme les plus “ exotiques ”), elle constitue un des vecteurs les plus efficaces de la contribution de l'enseignement des langues à la **Citoyenneté démocratique en Europe** » i a tot el món.

⁵ Aquesta visió global es relaciona clarament amb el tractament integrat de l'ensenyament de la llengua que, partint de la necessitat de coordinació de totes les àrees lingüístiques (Roulet, 1980; Noguerol, 1995) passa a la necessitat d'organització global de tot el centre perquè es busca el desenvolupament de totes les habilitats lingüístiques comunes a les diferents àrees (Ramírez i Serra, 2000 —en què es presenta l'organització d'un centre educatiu en què la diversitat de llengües s'integra en les diferents àrees curriculars; Jorba i altres, 1997; Noguerol, 1989 i 1998).

En fer aquest plantejament ens trobem amb una primera qüestió fonamental: com és aquesta diversitat? Ens cal evidentment tenir més dades sobre com és i com es viu aquesta diversitat a l'aula. I més quan els materials del projecte EVLANG es plantegen com a bàsic la construcció d'un espai plurilingüe a l'aula (per exemple es pot veure el suport didàctic que redactat com a inicial "De la llengua dels nois i les noies... a les llengües del món"). Per treballar en la diversitat a l'aula, cal que el professorat conegui què es pot trobar. Per a això ens cal anàlisi que, partint de la situació global, donin pautes d'interpretació de les respostes de l'alumnat. Aquesta anàlisi, a més de la consideració, i redefinició, dels diferents eixos de les dimensions de la pluralitat lingüística i cultural⁶ ha de comportar eines per al professorat. Cal pensar com gestionar el que passa a les aules. Per exemple, quan en una escola es presenta el material elaborat i el professorat del centre diu que no és un material interessant perquè per a ells no és una prioritat ja que al centre no hi ha nens "emigrants". Quina mena d'anàlisi de les dades de pluralitat en fa el professorat? Quina consciència en tenen del que realment viu l'alumnat? Quines implicacions té aquesta anàlisi en els aprenentatges que l'alumnat i, per tant, en la necessitat d'aportar ajuts als docents? Les recerques que cal realitzar impliquen àmbits molt amplis de la societat i no exclusivament els pedagògics, però, a més, cal relacionar la recerca i la innovació amb la formació del professorat i, sobretot, la formació permanent —formació que impliqui innovació i recerca feta en l'àmbit de la pràctica docent—.

Hi ha una altra necessitat de recerca i formació: la de situar la diversitat en la realitat global del nostre país. Fets com la llei d'estrangeria o la de la qualitat de l'ensenyament, o determinades campanyes dels mitjans de comunicació estan orientant d'una determinada manera la consciència civil davant de la diversitat. Cal una resposta clara, precisa i "políticament compromesa"⁷ que doni sentit global a les propostes que es vagin elaborant. Sovint es parla de la multiculturalitat i el plurilingüisme com a realitats "excepcionals" que cal atendre d'una manera específica en els llocs en què es produeix aquest "problema". Fins i tot es parla d'aquesta diversitat com si es tractés d'alguna mena de malaltia o deficiència que cal "solucionar", "extirpar". Però, un dels llocs comuns de les reflexions del nostre grup europeu, és la urgència de qüestionar-se aquesta realitat d'una manera més global: el que s'ha produït en la societat occidental és un canvi de grans proporcions, que al nostre país s'ha produït d'una manera imprevista i excessivament ràpida⁸. Tres són les dimensions: la integració europea, les noves tecnologies de la comunicació i les emigracions⁹. Totes tres

⁶ Ens referim a l'eix de la situació legal i consciència nacional de les llengües del país, l'eix de les migracions i, finalment l'eix de la diversitat introduïda per les facilitats de transport de la informació a través dels mitjans de comunicació o del transport més físic, tal com ho plantegen Allemann-Ghionda, de Goumoëns i Perregaux (1999).

⁷ Per què no se senten les nostres veus?

⁸ Penseu que en aquests moments hi ha centres en els quals entre gener i març han pogut arribar més de 15 alumnes nous, o que hi ha llocs que en l'espai de no més de 5 anys han multiplicat per 10 el nombre d'immigrants.

⁹ Aquests tres eixos són la proposta que el grup EVLANG i Ja-Ling han anat precisant com a essencials per poder donar raó de perquè i com cal tractar la diversitat a l'aula.

defineixen uns nous entorns educatius als quals cal donar resposta global i de cap manera té sentit un plantejament aïllacionista. Per tant, no es tracta de barrejar, "treballar la multiculturalitat" sinó que cal "ensenyar **en i per a** la diversitat lingüística i cultural".

Això suposa que l'alumnat actual i futur necessitarà progressivament nous coneixements, sobretot procedimentals, per aconseguir establir comunicacions eficients amb altres persones de la nostra societat multicultural i plurilingüe (la competència plurilingüe?). Fins ara el nucli de les propostes didàctiques d'ensenyament i aprenentatge de la llengua es fa "classe" per "classe", separadament. Cada professor o professora treballa com si l'alumnat hagués d'aprendre solament aquella llengua, el recurs a les interrelacions entre les llengües que les nois i les noies aprenen és una mena de pecat didàctic. Però aquest no és solament un problema lingüístic, l'exercitació de la capacitat de comunicació suposa atendre les diferents maneres de "veure" la realitat que les llengües aporten com a vehiculadores de cultura, cosa de gran importància, si pensem en les repercussions que té en els aprenentatges de les diferents àrees curriculars.

La fonamentació té el seu origen en les teories del "language awareness" que E. Hawkins va estructurar (Hawkins, 1984-87). Aquest enfocament, però, es matisa en les propostes de *l'éveil aux langues*, fetes pels col·lectius francesos, suïssos i alemanys¹⁰. Tot plegat ens mostra que l'eix és el tractament de les actituds, representacions o valors que l'alumnat té de les llengües i el que significa la seva diversitat (vegeu la conferència que tancarà aquest XXIII Seminari)¹¹.

El projecte Ja-Ling vol contribuir eficaçment a la consecució dels objectius de la diversificació de les llengües dintre del sistema educatiu, tal com ha fixat el Consell d'Europa. Això ho fa tot fomentant el contacte actiu (reflexiu, lúdic, i implicant les actituds de l'alumnat) de cada aprenent amb la diversitat de les llengües (llengües de tota mena: properes, de l'entorn de l'alumnat, llunyanes, de gran difusió, menyspreades, minoritàries, en perill d'extinció...). No es tracta d'aprendre-les, no és un mètode d'ensenyament de les llengües, però sí una proposta que fomentarà el desig d'aprendre-les, perquè afavoreix l'interès per tot el que representa l'Altre com a diferent: treballar la diversitat de llengües a l'aula amb materials que plantegin temes que són presentats amb textos de diferents llengües (per exemple el que passa amb les etiquetes de la bona majoria de productes) fa possible que l'alumnat pugui valorar concretament les aportacions que des d'aquestes diferents perspectives li fan les persones que té al seu voltant. A més, adonant-se de la seva pròpia

¹⁰ Aquí cal recordar l'ampliació que el grup suís, el grup EOLE, va aportar en parlar de *l'ouverture aux langues*.

diversitat lingüística podrà desenvolupar unes representacions més positives del que és la llengua i la cultura pròpia i la dels Altres.

Es tracta en essència de fomentar els canvis de les actituds per afrontar la diversitat viscuda com a situació que es pot (i s'ha de) valorar positivament, si volem una societat justa i enriquidora. És a dir, reconèixer que l'entorn dels nostre alumnat ha canviat i que cal partir de la realitat de la presència de diversitat en la nostra societat i, a partir d'aquesta constatació, fer que l'alumnat en prengui consciència i treballi amb els materials que aquesta realitat ofereix. Tot plegat ens configurarà un entorn escolar en el qual s'afavorirà l'aprenentatge de les llengües de l'entorn, és la porta que facilita l'aprenentatge de les llengües del país a qui acaba d'arribar, però també la porta que durà al d'altres llengües per possibilitar les eines que necessita el nou ciutadà del món, obert a les altres llengües i cultures perquè, en definitiva, està obert a l'Altre, aspecte clau de la visió democràtica i justa que cal donar a la nova societat que s'està configurant.

Aquesta visió global té una clara repercussió en els materials elaborats per al treball escolar **en i per a** la diversitat. No es tracta simplement de motivar l'alumnat amb una sèrie de textos en diferents (ens situaríem en el terreny del folklorisme multicultural que cal evitar de totes, totes). Les unitats didàctiques proposades fomenten, en primer lloc, la creació d'un *espai plurilingüe* on l'alumnat pugui experimentar en la diversitat lingüística i cultural. Aquest espai és l'entorn ideal per plantejar una *situació problemàtica* de qualsevol aspecte relacionat amb la llengua i la cultura, per a la resolució de la qual calgui un treball cooperatiu (estructura coherent amb les teories del socioconstructivisme). Aquestes situacions, que donen una bona base per al desenvolupament de les competències "plurilingües", són, a més, el terreny en què les actituds i representacions sobre la llengua troben l'essencial per poder ser treballades com a continguts escolars, requisit per a les competències. L'alumnat és conscient del que sap i pensa sobre les llengües i construeix socialment els seus coneixements acabant amb una *síntesi global*.

Hi ha però un aspecte que preocupa: si aquestes unitats o suports didàctics entren en l'aula com a bolets, sense continuïtat, no pot afavorir els canvis necessaris perquè l'alumnat desenvolupi les competències que el faran esdevenir ciutadà actiu i responsable, malgrat que sigui interessant el que es fa. Cal aconseguir la incorporació d'aquests materials dintre del currículum oficial de totes les àrees del currículum, i no solament dintre de l'àrea de llengua.

¹¹ Al nostre país i a la resta de l'estat espanyol hi ha també col·lectius que treballen en aquesta línia, en les diferents línies que acaben de citar, per exemple, podem recordar el congrés de l'any 1998 a Lleida on vam participar per primera vegada com a grup (Cots & Nussbaum, en premsa).

En aquest context es pot entendre amb tota la seva complexitat el que es proposava com a objectiu fonamental del projecte EVLANG i que també té tot el seu sentit en el Ja-Ling:

➤ Quant als nois i noies concrets:

desenvolupar les representacions i actituds positives cap a la diversitat lingüística i cultural;

desenvolupar les aptituds d'ordre lingüístic, comunicatiu i cognitiu que faciliten l'accés al domini de les llengües (de totes les llengües que s'ensenyen a l'aula i aquelles que vulgui aprendre)

➤ • quant a l'evolució de la societat (si més no com a aspiració),

contribuir en el combat contra l'etnocentrisme fent una clara opció pel pluralisme lingüístic i cultural.

Qüestions i propostes

Si recollim ara els diferents aspectes que s'han anat presentant fins aquí, voldríem articular algunes de les línies de treball que creiem que configuren el marc significatiu de les recerques “**en**” i “**per a**” la diversitat lingüística i cultural. Aquests àmbits o línies no són tancats, les recerques es poden centrar en un, o més d'un d'ells.

A. Aplicació dels materials curriculars.

Un primer àmbit que cal tenir en compte, ni el més important ni el primer, però sí el més senzill, és el de la difusió del projecte i, molt important, els materials curriculars. L'objectiu d'aquesta difusió és aconseguir que hi hagi un important nombre de centres que reflexionin sobre el que passa en introduir aquesta diversitat dintre de l'aula. És un primer nivell de reflexió en el que es respecta el que el professorat del centre realitza, l'únic que se li demana és que ompli uns instruments bàsics. Un diari de classe abreujat, i un instrument de valoració que sempre acompanya les unitats didàctiques. Aquest compromís mínim suposa, a més, una formació sobre aquests temes.

La realització d'aquesta participació del professorat exigeix suport logístic que li permeti disposar del material escrit i sonor en diferents llengües. A més cal la informació necessària, que a més de la que ja apareix en les unitats didàctiques, li faciliti informació sobre aquests temes que sovint han

estat molt lluny dels interessos de la formació del professorat. Per a això, es vol posar a l'abast més informació i s'ha activat un web del grup (<http://dewey.uab.es>) amb força links i l'a/e (gr.jaling@uab.es) podra facilitar més informacions. Amb aquesta mateixa finalitat cal organitzar grups de professorat que ajudin a fer una l'aplicació més ben articulada que també tingui en compte la formació continuada.

B. Creació o modificació d'unitats didàctiques

Aquest segon àmbit suposa una participació més compromesa, cal disposar de més informació sobre el tema ja que, a més d'elaborar els materials ha de comprometre's a fer els canvis necessaris a mesura que s'experimenti la unitat. Per a l'elaboració es pot tenir com a referència el marc dissenyat per als treballs dels grups europeus: com ja s'ha dit abans es tracta d'una estructura que s'inicia amb l'*ancoratge* de la temàtica i creació d'un espai plurilingüe a l'aula, planteja després una *situació problemàtica* que cal resoldre en un treball cooperatiu i, finalment, s'ordena el que s'ha après en la *síntesi final* amb interacció amb el professor. En el material del professorat, a més es fan unes orientacions precises que faciliten la comprensió dels objectius, continguts i materials de la unitat, a més de precisions sobre el desenvolupament de les sessions. Per donar la necessària coherència també caldrà analitzar els aspectes lingüístics (què es vol treballar, per exemple, el gènere gramatical) els sociolingüístics (l'estatus de les diferents llengües i la seva relació amb l'entorn concret de l'aula) i els més pròpiament didàctics que han de ser motiu del treball proposat a la unitat didàctica. Aquest treball de recerca caldrà aplicar-lo també en l'adaptació de materials d'altres orígens tot i concebuts per a altres funcions.

El grup Ja-Ling, per exemple, centra les seves activitats fonamentalment en aquests dos àmbits, però també fa el processament de les informacions que es van aportant. A més, a partir de les dades més senzilles que es puguin generar en aquests treballs, es podran realitzar observacions més aprofundides que mostrin les interpretacions del procés seguit mitjançant entrevistes o enregistraments de situacions concretes. Aquestes informacions podran servir de complement per a les generades en l'àmbit C. A més, pensant en una difusió més àmplia, aquestes dades poden ser molt útils quant a la redacció de les orientacions dels materials didàctics.

C. Recerca-acció en i per a la diversitat lingüística i cultural

Passem ara als àmbits que configuren l'eix més important de les recerques en la diversitat. Es tracta de recerques que el que volen es donar-nos més dades sobre les diferents vivències (interpretacions) de la diversitat lingüística i cultural. Aquestes recerques tenen com a eix la recerca-acció, això però no significa que no es tinguin en compte altres tipus d'enfocaments l'important és aconseguir la informació més precisa i concreta possible. Aquesta recerca es pot fer amb suport d'un grup de recerca extern al centre, o fent que sigui el centre qui aconduïxi el procés.

Un primer nucli de preguntes que cal aclarir és el que fa referència a la realitat lingüística que en aquests moments s'està vivint als centres. Cal posar-les en evidència les dimensions plurilingües que es donen als nostres centres i, sobretot, mostrar com es viuen. Disposem de materials didàctics, però ara cal veure la seva coherència respecte a la realitat de l'ensenyament de les llengües al nostre país, sobretot respecte a la immersió i a la llei de política lingüística. Aquestes anàlisis són molt importants, a més, perquè un dels temes clau són les representacions que els parlants es fan de les diferents llengües que l'alumnat viu a l'aula, a casa seva o al carrer. Quina relació es dona entre el castellà i el català i quina representació tenen els aprenents de les dues llengües i les relacions que es donen entre elles? Quina funcionalitat té cada llengua? Quin paper juga la llengua d'origen en els aprenentatges i quin la seva voluntat d'integració? En aquest mateix grup de preguntes cal analitzar les vivències que la situació legal global que té a veure amb els plantejaments lingüístics i l'aprenentatge, sobretot quant a les actituds que pot generar respecte a les diferents cultures.

També caldrà preguntar-se per les diferents competències que aquests tipus d'accés s'estan posant en marxa i s'exerciten. L'anàlisi dels efectes del treball amb uns materials concrets no es poden limitar al recull dels resultats escolars, és molt important fer l'observació de què és el que exactament actua quan l'alumnat treballa cooperativament sobre els temes de la diversitat lingüística i cultural. L'estructura dels materials ens pot donar pistes, però el que cal és l'anàlisi de les interaccions per poder identificar les actituds, motivacions, competències utilitzades... També caldrà analitzar quins canvis hi ha hagut en l'estructura de la classe o, fins i tot en les del centre. És important arribar a l'estructura del centre com a realitat que dinamitza la comunicació plural, perquè es vol educar ciutadans que viuen i valoren la diversitat com un valor positiu.

D. Recerca-acció i formació del professorat

Moltes són les preguntes guia de la recerca **en i per a** la diversitat com a innovació educativa, per tancar aquests àmbits, però, sembla oportú fer-ho amb un marc que dona sentit a tota la proposta

d'interrelació entre tots aquests camins de la recerca: la necessària formació del professorat, formació que cal entendre-la en el marc de la relació entre la teoria i la pràctica que guia les propostes de la recerca-acció. Som davant d'uns reptes importantíssim i no es pot caricaturitzar el treball que el professorat està fent. La pràctica diària és complexa i la introducció d'innovacions educatives cal fer-la partint de les necessitats i realitats del centre educatiu. Per fer-ho cal analitzar el pensament del professorat en tots els aspectes de la diversitat lingüística i cultural (fins i tot de les pors que genera aquesta temàtica). Aquesta realitat dibuixa unes demandes que cal introduir-les adequadament en la formació inicial i en la continuada. La recerca realitzada a Suïssa (Allemann-Ghionda, de Goumoëns i Perregaux, 1999) amb motiu del canvi de plans d'estudi del professorat pot ser un bon model del que caldria fer. Al nostre país la situació actual de les propostes del govern del PP són un trist marc, però cal trobar alternatives intel·ligents, com sempre ho hem fet al nostre país, i per fer-ho cal fer recerca **en i per a** la pluralitat que porti a noves polítiques educatives globals.

Aquests dos darrers àmbits són els que demanen una més gran col·laboració ja que la difusió de l'enfocament de l'éveil et ouverture aux langues et cultures, la porta oberta de les llengües, com es pot veure, està exigint agafar un tren que va a tota velocitat i que estan introduint canvis rapidíssims i profunds que, si no tenen respostes ràpides, poden generar greus conflictes (ja em tingut avisos suficients i ben propers). L'educació dels futurs ciutadans responsables i críticament actius ens ho demana¹².

Bibliografia

- ALLEMANN-GHIONDA, C.; de GOUMÖENS, C.; PERREGAUX, Ch. (1999): *Pluralité linguistique et culturelle dans la formation des enseignants*. Friburg: Editions Universitaires Fribourg Suisse.
- GÓMEZ, N. y RIVERA, R. (2000): "EVLANG: "Un món obert a l'aventura i a la descoberta." *Perspectiva i Diversitat 10*: suplement de *Perspectiva Escolar*. Novembre 2000. Barcelona: Rosa Sensat.
- HAWKINS, E. (1984-87) *Awareness of language: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹² Solament així evitarem aquella mena d'acudit sarcàstic que demostra el fracàs de l'ensenyament actual, i més si pensem en la llei de qualitat, perquè: professionals del segle XX que amb recursos del segle XIX intenten educar nens i nenes del segle XXI.

- MASATS, D. (2001): “EVLANG: El despertar a les llengües” en *Actes de les Jornades de Llengües Estrangeres de les Comarques Gironines*. Girona: Departament d’Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.
- MASATS, D., NOGUEROL, A., PRAT, A. y VILÀ, N. (en premsa) “Recursos para el desarrollo de la conciencia lingüística”. en J.M. Cots y L. Nussbaum (eds.) *La Reflexión sobre la Lengua y la Comunicación en la Enseñanza de Lenguas*. Lérida: Instituto de Ciencias de la Educación de la Universidad de Lérida.
- NOGUEROL, Artur (2000): e “Aprender lengua (i altres coses) des de la diversitat.” *Perspectiva i Diversitat 10*: suplement de *Perspectiva Escolar*. Novembre 2000. Barcelona: Rosa Sensat.
- NOGUEROL, A. (2001): “Cómo tratar la diversidad lingüística y cultural” i “Una experiencia de diversidad lingüística y cultural” a M. Casas i C. Tomás (eds.) (2001) *Educación Primaria. Orientaciones y recursos (6-12 años)*. Barcelona: Ciss-Praxis.
- 16560PUIG I MORENO, G. (1992): *Recerca i educació interculturals. Actes de la conferència de Sant Feliu de Guíxols*. Barcelona: Hogar del libro.
- ROULET, E. (1980) *Langue maternelle et langues secondes : vers une pédagogie intégrée*, Paris : Hatier/CREDIF (collection LAL)
- VILÀ, Núria (2000) “Tants caps, tantes llengües.” *Perspectiva i Diversitat 10*: suplement de *Perspectiva Escolar*. Novembre 2000. Barcelona: Rosa Sensat.
- Es pot consultar: <http://dewey.uab.es> o escriure a la direcció electrònica: gr.jaling@uab.es. (Teniu més informació bibliogràfica als materials de la conferència de M. Candelier)